

הערות בעניני קידוש לשבת ויום טוב - שיעור 511

I. ההערות

- (א) **לקדש על כוס פגום** דהיינו שאם שתו ממנו או טעמו ממנו בפה אפילו מעט אין מקדשין עליו ויש לקדש על כוס אחר או לתקן הכוס ובשעת הדחק מברכין על כוס פגום ועיין בשו"ע (קפ"ג) ובמ"ב (ע"ט) והמסובין שטועמין מכוס המברך לא איכפת לן כיון דמתחלה היה כוס שלם (מ"ב כ"ד) ועוד דכשצריך לברך על כוס פגום אם יש לו כוס קטן המחזיק רביעית ישפוך מהגדול לתוכו דעי"ז נמי מתקן הפגימה קצת (מ"ב ל"ג) ויש ג' טעמים להפסול של כוס פגומה (כ) כמו מזבח פגומה ועל ידי ההוספת יין ושלם (כ) משום שנחסר מהשיעור וג"כ נשלם בהוספה (ג) דבטל חשיבותו (קידוש כהלכתה דף קל"ו)
- (ב) **לקיים המצוה מן המובחר** שגם כל אחד מן המסובים יטעמו מעט יין יש חוששים לשיטת התוספות המובא במ"ב (רע"ח - ה"ח) דס"ל לשתות דוקא מהכוס שמקדש עליו וכולהו כאחד חשיבי ואין זה נחשב כוס פגום אמנם יש סוברים דאם יש לו להמקדש כוס גדולה כדי שישאר בה יין כדי רביעית אחר שימזוג לכוסותיהם של המסובים ימזוג לכוסותיהם לפני שישתה דעל סמך זה רבים מקילין שישתה מן הכוס רק אחר שיתן לחבירו ועוד דיש סכנת נפשות (שו"ע ק"ע - ט"ז) ועיין בשש"כ (מ"ח - הערה ס"ט) שתמה עליהם ששותים קודם שפיכה משום סכנה
- (ג) **איטר יד אוהז הכוס בשמאלו** - (שו"ע קפ"ג - ה) והרמ"א לא הגיה מ"מ עפ"י תורת הקבלה יש להקפיד תמיד ללכת אחר ימין דעלמא (פסקי תשובות קפ"ג - י"ג)
- (ד) **להאכיל קטן שהגיע לחינוך בלא קידוש** - עיין במ"ב (רס"ט - ה) דמותר ואסור לענותו ואפילו להאכיל בידים לקטן הכא שרי ולכן הנוהגין לקדש בבית הכנסת מטעים דוקא לקטן שהגיע לחינוך דאם לאו הוי ברכה לבטלה ע"ש
- (ה) **לקדש לאחרים** אע"פ שאינו אוכל עמהם מותר אם הוי במקום סעודה שלהם אפילו קידוש של שחרית אע"פ שאינו שותה מן היין הטעם משום עריכות ואם עדיין לא קידש לעצמו יזהר שלא יטעום עמהם (רע"ג - ד) וה"ה דלקטנים מותר לקדש אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצות ואפילו אם כבר יצא לעצמו ודעת השו"ע והוא שאינם יודעים לקדש בעצמם דאם יודעים לקדש בעצמם אינו יכול להוציאם בקידוש שלו אם אינו יוצא אז בעצמו והפר"ח חולק דבכל גווני יכול לקדש להם ובדיעבד מותר להוציא אפילו בקי (מ"ב רע"ג - כ) ולא דמי לברכת המוציא של שבת של כל שלש סעודות דאף שהם חוב אין החוב עליו משום מצוה כקידוש על יין אלא כדי שיהנה מסעודת שבת דאין להמצוה עצמה חוב דהא אם הוא נהנה ממה שמתענה א"צ לאכול ולכן אינו מוציא אחרים אם אינו אוכל עמהם (מ"ב י"ט) בהמוציא
- (ו) **אשה אלמנה שאינה יודעת בעצמה איך לקדש** לא תוכל ליכנס בבית אחר לשמוע קידוש כיון שאינה סועדת שם כלל אלא יכנס אחר לביתה לקדש לפניה ומהני זה אף שהוא אינו יוצא עתה בהקידוש (מ"ב רע"ג - כ)
- (ז) **מי שהותר לו לאכול ולשתות קודם תפלה** כגון לרפואה או חולה צריך לקדש מתחלה (כה"ל רפ"ט ד"ה חובת) ואם חלש לבו יכול לאכול בלא קידוש קודם מוסף וע"ע באג"מ (ז - כ"ח צסופו)
- (ח) **יש נוהגים שבני הבית יאמרו את ברכת הקידוש יחד עם המקדש מלה במלה** מתוך חשש שמא לא יכוונו לדברי המקדש או שמא לא ישמעו כל דברי המקדש ומ"מ יאמרו בלחש שלא לכלבל המקדש (שש"כ מ"ז - הערה ק"פ בשם המ"ב קפ"ג - ה) אמנם עיין בספר קול דודי (דף 31) דיוצאין הקידוש מבעל הבית וכ"כ המ"ב (רי"ג - ג) וזה מפורש בהרמ"א (קט"ד - ח) דברוב עם הדרת מלך
- (ט) **ברכה אחרונה על יין של קידוש** - עיין בבה"ל (קע"ד - ו ד"ה וכן פוערת) דנכון לענין קידוש שלא לשתות רק כמלא לוגמיו וכ"כ החיי אדם אבל אם שתה כל הכוס כיון בעת כהמ"ז לפטור היין ששתה מקודם ויוצא בזה בדיעבד
- (י) **לקדש על יין מגולה** דאפילו שאין אצלנו נחשים אסור משום הקריבהו (עה"ש רע"ז - ה) ויש מקילין בדיעבד (מ"ב רע"ז - ג)
- (יא) **לקדש על כוס נייר** וכדומה שהוא כלי רק לשעה כשליכא כוס אחר אולי יש להקל (אג"מ ג - ל"ט)

II. יש אוסרים לומר קידוש קודם צאת הכוכבים

- (א) **רב צלי של שבת בע"ש** וכן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס והלכתא כוותיה (צרכות כ"ז) רב פלטי גאון פירש שעשה כן בשעת הדחק כיון שלא היה לו מצוי יין בעיר שהיה צריך לילך וכ"כ השלטי גבורים (כ"ז) דרק משום אונס

גדול עשה כן וכ"כ הש"ג (פסחים ק"ה:) דזכרהו על היין בכניסתו ואין כניסתו אלא עד צאת הכוכבים ועיין בטור (ס"ס ל"ג) בשם הרי"ץ גאות שנהגו כל ישראל כרכנן שאין מתפללין ערבית אלא משחשכה ואין לקדש אלא בלילה

(ב) המרדכי כתב דרק לדבר מצוה מותר לקדש קודם צאת אמנם אפשר תוספות שכתב חשיב לדבר מצוה ועיין בבה"ל (רי"ג רע"ה) ויותר טוב להתפלל ערבית בלילה ועושה קידוש אחר כך וכן כתב הגר"א במעשה רב (ס"ה) (ועיין בשיעור 234)

III. יש מתירים לקדש קודם צאת הכוכבים

(א) שמצות זכירה (קידוש) בין בשעת כניסתו ... בין קודם לשעה זו במעט רמב"ם (כ"ט - ה') וזו דעת קצת מן הגאונים וכן עיקר (רב המגיד) רק מצוה יש קפידה לאכול דוקא משתחשך ולא סעודת שבת (תוספות פסחים ז"ט: בשם ר"י מקורביל) ועיין בב"י (רס"י) דכיון שהרא"ש והרמב"ם פוסקים כן זו היא ההלכה ודלא כהרי"ץ גאות וכ"כ התה"ד בשם קדמון חשוב אבל הוא לא סבר כן ועיין בשו"ע (רס"ז - ז) דמקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול ובפלג המנחה יכול לקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד וכ"כ הרשב"א שאין לו טעם לאלו שמאחרין

(ב) ואין להקשות איך יכול לקדש מבעוד יום אם תוספות שכתב דרכנן וקידוש הלילה דאורייתא דסומא דאף שאינו חייב במצות אלא מדרכנן יוציא בני ביתו שאינם סומים החייבים מדאורייתא (מרדכי מגילה פ"ג - תש"ז) ועוד כיון דבשעה שמקדש יבוא אח"כ לחיוב דאורייתא (מג"א רס"ז - ה') וקושיתו מקטן דאינו מוציא הגדול אע"ג שיבא אח"כ לידי חיוב דאורייתא אין קושיא שבדרך כלל לא יבא הקטן להיות לגדול לאלתר ורק בצירור המיוחד וגם בקטן מצוה דרכנן הוא והמצוה הוא של האב ולא של הקטן ועיין בנצי"ב (עמ"ס פסחים ז"ט: צמרומי ג"ה) דלדעת הגר"א (רס"ה) דעת הרמב"ם הוא דאין בכלל דין תוספות שבת ומ"מ יכול לקדש מבעוד יום כיון דבשעה שמקדש יבא אח"כ לחיוב דאורייתא

(ג) ואין להקשות דכל זה ע"פ שיטת רבי יהודה בברכות (כ"ו:) דתפלת מנחה עד פלג המנחה ומעריב אח"כ ועוד השו"ע (רס"ג - ז) כתב דזמן פלג המנחה הוא שעה ורביע קודם הלילה ולא כהלכוש והגר"א שהוא שעה ורביע קודם השקיעה ועיין במ"ב (תמ"ג - סק"ח) דטוב להחמיר וכן בנ"ד לצאת חובת קידוש דאורייתא והמקילים מצטרפים שני קולות אמנם א"כ איך מדליקים הנרות כ' מינוטים קודם השקיעה שהוא קודם הפלג של המג"א והיא ברכה לבטלה ולכן אנו סומכין לכתחלה על הפלג של הגר"א בעניני ע"ש אמנם יש לחלק בין הדלקת נרות שהוא מדרכנן (מ"ב רס"ג - סק"ג) ובין מצות עשה כגון קידוש על הכוס וצ"ע

(ד) ועוד אין להקשות דאין דין תוספות מחול על הקודש לנשים דאין זו ההלכה ועיין בחזון עובדיה (הגדה של פסח ק"ט) שהעיקר שנשים ג"כ חייבות בתוספות שבת ויו"ט

(ה) ועיין בשו"ת מהרי"ל (קנ"ז) שיש להקפיד בדוקא לקדש מבעוד יום כי בתחילת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ו' הוא מזל צדק (ספר קידוש כהלכתה ז' ה') (ה')

(ו) ועוד דתפילת ערבית תקנו כנגד האברים והפדרים שהקריבו כלילה מתמיד של בין הערבים ועתה הרי אסור כלילה להקריבן כדכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת והקרכת האברים היה מבעוד יום ולכן גם התפילה שכנגדן ביום (מג"א סק"ה) (ה')

(ז) עיין בערוך השלחן (רס"ז - סק"ד) דחוב על הרב והיראים להתפלל מבעוד יום למען למנוע חילול שבת קדש ויש שמתאמצים להתפלל ערבית בזמנה בשבת עתידים ליתן את הדין

(ח) הילדים בקיץ קשה להם להיות ערים במאוחר והולכים לישון וחושבים ששבת מתחיל בבוקר וע"כ מעדיף להתפלל במקדם ובעל אמרי אמת הסכים לטענה זו (תחומין 401)

(ט) ועוד פוק חזי מה עמא דבר דרוב העולם מקדשים קודם צאת הכוכבים

(י) אם צריך לסעוד כזית משתחשך כדי לקיים סעודה בשבת - המג"א (רס"ז - ססק"ה) כתב בשם ספר חסידים דצריך לאכול כזית כדי לקיים ג' סעודות בשבת אבל התוספות והרא"ש (פסחים ז"ט:) משמע דיכול לגמור הסעודה מבעוד יום כ"כ התה"ד (סימן ה) בשם הקדמון ומ"מ טוב להחמיר

(יא) כתבו האחרונים שאם מקדש מבעוד יום יש להקפיד שיקדש ויתחיל הסעודה קודם חצי שעה הסמוכה ללילה משום מצות ק"ש (ב"ל רע"א ד"ה "מיד" ומ"ג רס"ז - סק"ז)

(יב) למעשה - כיון שהגר"א והפמ"ג והמ"ב הנ"ל כתבו שאין להקדים השבת יש סוברים שכן ההלכה מ"מ מי שרוצה לסמוך על הקדמון בתה"ד והרמב"ם והרא"ש והרשב"א ומהרי"ל והערוך השלחן הרשות בידם ועבד כמר עבד ועבד כמר עבד ובלבד שכוונתו יהיה לשם שמים